

УДК 330.3

ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ

Танклевська Наталія Станіславівна

д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку і оподаткування
ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»
e-mail: ntanklevska@gmail.com
JEL Classification O16

Анотація. У статті розкрито основи формування джерел фінансування інтелектуального капіталу. Охарактеризовано ролі інтелектуального капіталу у сучасному розвитку економічної системи країни. Визначено взаємозв'язок інтелектуального капіталу та інноваційної діяльності. На основі статистичних даних визначено сучасний стан фінансування інновацій. Обґрунтовано необхідність використання альтернативних джерел фінансування інтелектуального капіталу. Запропоновано використання можливостей різних видів краудфандингу як джерела фінансування інтелектуального капіталу.

Аннотация. В статье раскрыты основы формирования источников финансирования интеллектуального капитала. Охарактеризована роль интеллектуального капитала на современном этапе развития экономической системы страны. Выявлена взаимосвязь интеллектуального капитала и инновационной деятельности. На основе статистических данных определено современное состояние финансирования инноваций. Обоснована необходимость использования альтернативных источников финансирования интеллектуального капитала. Предложено использование возможностей различных видов краудфандинг как источника финансирования интеллектуального капитала.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, інноваційна діяльність, фінансування інтелектуального капіталу, джерела фінансування, інвестиції, венчурне фінансування, краудфандинг

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, инновационная деятельность, финансирование интеллектуального капитала, источники финансирования, инвестиции, венчурное финансирование, краудфандинг

Постановка проблеми. Існуючі умови розвитку сучасного світу підтверджують надзвичайно важливу роль інтелектуального капіталу в еволюції економічної системи та суспільства. Інтенсивність трансформацій економічних процесів засвідчує необхідність пошуку нових, ефективних та діючих інструментів побудови економічної системи. Бурхливий розвиток світової економіки та стрімка трансформація вітчизняної економічної системи поставили на перше місце необхідність дослідження явищ та процесів у контексті парадигми економіки знання, націленої на використання інформації як каталізатора соціально-економічних процесів, важливою передумовою функціонування якої є кореляційний синтез економіки та інформації. Натомість глобалізація світової економіки стає причиною фінансово-економічних дисбалансів національної економіки країни, що загострює проблему пошуку вільних джерел фінансування потреб господарюючих суб'єктів, а особливо розвитку

інтелектуального капіталу. Це посилює актуальність питання необхідності дослідження основ формування джерел фінансування інтелектуального капіталу України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішенню актуальних проблем інтелектуального капіталу присвячено праці таких вчених як: В. Базилевич [1], Е. Брукінг [3], Н. Гавкалова, Т. Гагаріна, М. Гаджієва, Дж. К. Гелбрейт [4], В. Дайнеко, Д. Даффі, О. Кендюхов, Й. Масуда, І. Проніна, С. Покровський, Т. Сакаїї [8], К. Тейлор, Т. Умесао, А. Чухно [12], та інших. Наукові здобутки І. Боткіна, О. Драгана, Т. Майорової, С. Ілляшенко націлені на вирішення питання фінансування інтелектуального капіталу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на широкий спектр наукових досліджень окресленого питання, потребують глибокого аналізу основи формування джерел фінансування інтелектуального капіталу у контексті сучасності.

Формулювання цілей. Метою статті є визначення та поглиблення основ формування джерел фінансування інтелектуального капіталу.

Виклад основного матеріалу. Інтелектуальний капітал у сучасній економічній теорії розглядається із різних наукових позицій в залежності від мети дослідження. Автором даної дефініції по праву вважається Дж.К. Гелбрейт як один із видатних сучасних прихильників інституційної та кейнсіанської шкіл, який зауважував, що сутність інтелектуального капіталу необхідно досліджувати як симбіоз інтелекту людини та інтелектуальної праці [4]. Погоджуємося із науковою позицією Т. Умесао, Й. Масуда й Т. Сакаїї, які концентрують увагу на необхідності трансформації економічної теорії із виробництва матеріальних цінностей у напрямку створення інформаційних цінностей із метою розширення інтелектуальних здібностей та полегшення інтелектуальної праці [13, с. 337-371; 8], що фактично знижує позицію капіталу як економічного ресурсу на користь інформації та знань. Відповідно основою ефективної економічної системи України є інтелектуальний капітал, підкріплений стабільним і надійним фінансовим регулюванням, який забезпечує його розвиток. Серед детермінантів, які впливають на процес використання інтелектуального капіталу в країні слід назвати соціально-економічні, науково-технологічні, соціо-культурні й психологічні, адміністративно-правові та інфраструктурні фактори, а також фактори зовнішнього середовища [10, с. 149].

На сьогодні сутність інтелектуального капіталу розглядається із різних позицій. Зокрема, Д. Даффі акцентує увагу, що зміст дефініції визначає сукупні знання, якими володіє організація в особі своїх співробітників, а також у вигляді методологій, патентів, архітектури і взаємозв'язків [5, с. 52-54]. Натомість А.А. Чухно звертає увагу, що інтелектуальний капітал – це капітал, що акумулює наукові та професійно-технічні знання працівників, поєднує інтелектуальну працю та інтелектуальну власність, нагромаджений досвід, спілкування, організаційну структуру, інформаційні мережі, тобто все те, що визначає імідж фірми та зміст її бізнесу [12, с.62-67]. Науково обґрунтованим та змістовним є визначення, запропоноване В.Д. Базилевичем, який зазначав, що накопичена у процесі інтелектуальної діяльності сукупність знань, досвіду, навичок, творчості, здібностей, взаємовідносин, що мають економічну цінність і використовуються у процесі виробництва та обміну з метою отриман-

ня доходу [1, с. 62].

Відповідно, інтелектуальний капітал становить основу інноваційної діяльності країни на всіх рівнях господарювання. Саме наявність та якість інтелектуального капіталу визначає стан розвитку інновацій у суспільстві, що стимулює покращення ефективності національної економіки. Крім того, варто звернути увагу, що інтелектуальний капітал в Україні потребує якісного та своєчасного фінансування. Адже саме фінансування виступає одним з основних факторів росту ефективного використання інтелектуального капіталу. За даними Державної служби статистики України, протягом 2000-2015 рр. загальна сума витрат на інноваційну діяльність збільшилась більш ніж у сім разів і у 2015 р. становила 13,8 млрд грн, а обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт становив 12,6 млрд грн. Серед головних джерел фінансування інтелектуального капіталу як основи інноваційної діяльності в країні виокремлюють власні джерела, частка яких у загальній структурі витрат на інноваційну діяльність складала у 2015 р. 97,1%, а також кошти державного бюджету та іноземних інвесторів, й інші джерела фінансування.

Зазначена структура джерел фінансування інтелектуального капіталу не відповідає потребам сучасного ринку інновацій в Україні тому потребує удосконалення. Перш за все необхідно звернути увагу на використання можливих альтернативних джерел фінансування. Відповідно до потреб даного сегменту національної економіки близько 80% витрат на інноваційну діяльність становлять витрати на придбання машин обладнання та програмного забезпечення. Тому доцільним є оптимізація структури джерел фінансування шляхом використання лізингу. Натомість акцентування уваги на власних фінансових ресурсах має значні недоліки та стримує загальний розвиток інтелектуального капіталу України [16; 17].

Крім того, потенціал інвестиційного забезпечення розвитку інтелектуального капіталу залишається не повністю розкритим [15]. Встановлено, що найвищий обсяг іноземних інвестицій з метою фінансування інтелектуального капіталу й відповідно інноваційної діяльності був у 2009-2010 рр. (відповідно 18,9% структури фінансування та 30%) та у 2013 р. (12,6% структури джерел фінансування інноваційної діяльності), а у 2015 р. цей показник значно зменшився і становив 0,4% загального обсягу фінансового забезпечення або 58,6 млн грн. Погіршення інвестиційного

забезпечення розвитку інтелектуального капіталу пов'язано із загальнонаціональними дисбалансами економічної системи, що знизили привабливість інноваційних проектів.

Важливим є необхідність адаптації відповідної моделі розвитку фінансування інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств [9] до потреб фінансового забезпечення функціонування інтелектуального капіталу країни, що сприятиме сталому розвитку економіки, який ґрунтується на інноваційному векторі, з урахуванням застосування розширеного асортименту фінансових ресурсів. Серед можливих джерел фінансування інтелектуального капіталу слід виокремити бюджетні асигнування, кошти спеціальних позабюджетних фондів фінансування НДДКР, власні фінансові ресурси підприємств, фінансові ресурси різних типів комерційних структур, кредитні ресурси спеціально уповноважених урядом інвестиційних банків, конверсійні кредити для науково-технічних та виробничих підприємств оборонного комплексу, іноземні інвестиції, кошти національних та зарубіжних наукових фондів, приватні заощадження фізичних осіб [11, с. 117].

У свою чергу С.Е. Ушакова й Ю.А. Буханова називають джерелами фінансування інтелектуального капіталу державне фінансування (за рахунок бюджетних коштів), кредитування економічних суб'єктів, що мають високий потенціал інтелектуального капіталу та генерують інновації (через систему комерційних банків), акумулювання фінансових ресурсів на фондових ринках (шляхом випуску цінних паперів), венчурне фінансування [10, с. 153-154]. При цьому, особливої уваги потребує останнє джерело фінансування інтелектуального капіталу, а саме його венчурне фінансування. Загальний механізм венчурного фінансування інтелектуального капіталу передбачає залучення приватних коштів у розвиток інноваційних проектів або підприємств, сприяючи розвитку інтелектуального капіталу.

Так у міжнародній практиці останнім часом активно розвивається такий напрямок венчурного фінансування, як краудфандинг (crowdfunding). Його сутність полягає у викори-

станні широких можливостей інтернет-ресурсів та торговельних інтернет-платформ (як приклад інтернет-платформа Gust), що забезпечує пошук венчурних інвесторів на ранніх етапах розробки та комерціалізації результатів реалізації інтелектуального капіталу [6, с. 110-112]. Виокремлюють декілька видів краудфандингу, а саме «crowdsponsoring», «crowdinvesting», «crowdlending», «crowddonating/laising». Відповідно до першого напрямку («crowdsponsoring») передбачається колективна підтримка тих чи інших інноваційних проектів, які є результатом ефективного розвитку інтелектуального капіталу. Важливо звернути увагу, що колективна участь можлива не лише у вартісному вираженні (прямого фінансуванню інтелектуального капіталу), а у соціальній рекламі продукту чи послуги, залученні волонтерів для реалізації інноваційного проекту тощо. Другий тип краудфандингу («crowdinvesting») направлений на фінансування та підтримку унікальних проектів (таких як стартапи) і передбачає інвестиційний характер взаємовідносин тобто отримання дивідендів від прибутку. Третій тип («crowdlending») націлений на поверненість залучених фінансових ресурсів на фінансування інтелектуального капіталу, але без нарахування відсотків. Відповідно до умов четвертого типу краудфандингу («crowddonating/laising») фінансування інтелектуального капіталу здійснюється на цілком безповоротній основі [2; 14; 15].

Висновки. Отже, сучасний ефективний розвиток національної економіки забезпечується саме інтелектуальним капіталом, основами формування джерел фінансування якого мають бути як класичні фінансові ресурси так й альтернативні. Тому особливу увагу необхідно приділяти ефективним джерелам фінансування інтелектуального капіталу України як інвестиції (зокрема іноземні), лізинг та венчурний капітал. Реалізуючи можливості краудфандингу через інтернет-мережі, вдасться вирішити питання не лише залучення заощаджень домогосподарств у фінансування національної економіки, а забезпечити сталий та ефективний розвиток інтелектуального капіталу України.

Список використаних джерел:

1. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність: підручник / В.Д. Базилевич. – 2-ге вид., стер. – К.: Знання, 2008. – 431 с.
2. Бейкер Д. Инновация модели бизнеса через «краудсорсинг» с использованием социаль-

ных сетевых платформ. Пенсильванский ун-т, Филадельфия, США. URL: <http://www.lib.tsu.ru/mminfo/2011/000393746/06/image/06-087.pdf>.

3. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал: ключ к успеху в новом тысячелетии [Текст] / Э.

Брукинг Пер. с англ, под ред. Л. Н. Ковачин. – СПб: Питер, 2001. – 288 с.

4. Гелбрейт Дж. Знание – как капитал / Пер. с англ. под ред. М.В. Грега. – М.: Знание, 1998. – 217 с.

5. Даффи Д. Человеческий капитал / Д. Даффи // Открытые системы. – 2000. – № 6. – С. 52–54.

6. Душина М.О. Методы сетевой коммуникации в дигитальном обществе: бенчмаркинг, краудсорсинг, краудфандинг / М.О. Душина // Социология науки и технологий. 2014. №1 С.105–114.

7. Дементьев В. В. Почему Украина не инновационная держава: институциональный анализ / В. В. Дементьев, В. П. Вишневский // Науч. тр. ДонНТУ. Серия: экономическая. Вып. 36-1. – Донецк : ДонНТУ, 2009. – С. 5-16.

8. Сакайя Т. Стоимость, создаваемая знаниями, или История будущего // Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология. — М.,1999. — С. 337.

9. Танклевська Н.С. Розвиток фінансування інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств: [Монографія] / Н.С. Танклевська, А.С. Карнаушенко. – Херсон: Айлант, 2015. – 184 с.

10. Ушакова С.Е., Буханова Ю.А. Инвестиционный аспект стимулирования эффективно-го использования интеллектуального капитала страны: зарубежный и отечественный опыт /

Ушакова С.Е., Буханова Ю.А. // Наука. Инновации. Образование. 2015. - №18 - С.138-167.

11. Цопа Н.В. Мировые подходы финансирования инновационного развития / Н.В. Цопа // Экономика и управление. – 2005. - №4-5. – С. 116-120.

12. Чухно А. Интеллектуальный капитал: сутність, форми і закономірності розвитку / А. Чухно // Економіка України. – 2002. – № 12. – С. 61–67.

13. Clark G. The conditions of economic progress – N.Y. – 1957. – p. 337-371

14. Kappel T. Crowdfunding and the Recording Industry: A Model for the U.S. // Loyola of Los Angeles Entertainment Law Review. 2009. Vol. 29. Issue 3. P. 375–385.

15. Leimeister J. M. Crowdsourcing. Crowdfunding, Crowdvoting, Crowdcreation // Robert Risse. Steuercontrolling und reporting. Konzernsteuerquote und deren Bedeutung fuer das Steuermanagement. Deutschland, Springer Gabler, 2010. S. 388–392.

16. Roos J. Intellectual Capital: Navigating new business landscape [Text] / J. Roos, G. Roos, N.C. Dragonetti, L. Edvinsson. – Houndmills: Macmillan Press, 1997. – 143 p.

17. Stewart T. Intellectual Capital – The New Wealth of Organizations / T. Stewart. – London: Nocholas Brealey Publishing House, 1999. – 280 p.